

6. Супруненко О. Б., Приймак В. В., Мироненко К. М. Старожитності золотоординського часу Дніпровського лісостепоного Лівобережжя. Київ: ІА НАНУ; Полтава: Археологія, 2004. 82 с.

7. Joshua J. Mark. Faience. URL: <http://surl.li/uczju> (дата звернення: 01.06.2024).

УДК 94(477):28-05

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-414-9-47>

Зуб (Руденко) Н. М.

ORCID: 0000-0003-4789-9466

кандидат історичних наук,

молодший науковий співробітник відділу Євразійського степу

Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

ПРО ОДНУ ПОСТАНОВУ ТАВРІЙСЬКОГО МАГОМЕТАНСЬКОГО ДУХОВНОГО ПРАВЛІННЯ ЩОДО МУСУЛЬМАН КИСВА (КІН. ХІХ СТ.)

Ключові слова: мусульмани, метричні книги, мечеть, мулла, Київ, Таврійське магометанське духовне правління, турецький підданий.

Згідно з імперським законодавством Таврійському магометанському духовному правлінню (ТМДП) підпорядковувалися всі мусульмани, що проживали в Таврійській губернії та губерніях “Західного краю”.

Наша розвідка розкриває невідомі аспекти історії ісламу на українських землях, спираючись на нововиявлені документи у фондах Державного архіву Київської області.

Ще в 1879 р. Київське губернське правління розглядало питання про ведення метричних книг для магометан. Ця пропозиція виникла після урядового розпорядження про те, що “всі метричні свідоцтва про смерть іноземних підданих <...> мають надаватися в Департамент внутрішніх відносин Міністерства іноземних справ”. Це був час після закінчення російсько-турецької війни (1877–1878), а тому на українських теренах збільшилася частка “турецькопідданих” за рахунок колишніх військовополонених. І тоді ж на запит місцевої влади поліція встановила, що релігійні обряди для мусульман здійснювалися “турецьким підданим Муллою Ахмедом Халілом”, навіть розшукала

цю особу, але очікуваного результату це не дало, оскільки той заявив, що “він метричних книг своїх єдиновірців не веде”. Тож порушене питання залишилося без вирішення.

Втім, через десятиліття аналогічна проблемна ситуація постала перед чиновниками знову. Документи фіксують, що станом на кінець 1889 р. метричні записи мусульман у Києві так і не велися. Подібним виявився і новий “сюжет” задокументованих подій про спробу вкотре розшукати муллу. Ніби й виявили... Але водночас з’ясували: “...Київський парафіяльний Мулла Юсуф-Огли<...> заявив, що в нього жодних книг для запису актів про смерть осіб магометанського вірування немає і такі ніколи ніким не велись і нині не ведуться”. Проте чиновники все ж зробили запит для уточнення, чи є “турецький підданий Юсуф-Ізмаїл-Мулла-Юсуф Огли... муллою, імамом чи газзаном”. Так, мав він духовне звання і вивчав правила магометанської віри, але жодного стосунку до вищезазначених посад не мав. Слід зауважити, що насправді ця особа й не могла обійняти офіційно посаду мулли через низку законодавчих вимог. Окрім того, релігійна громада мала обирати муллу самостійно, а лише потім він проходив процедуру затвердження владою.

Внаслідок цього дещо активізувалося листування між Київським губернським правлінням і ТМДП, бо в питаннях щодо ісламської релігії київські чиновники завжди зверталися лише туди. Тож вони цікавилися: до пасти якого мулли зараховані мусульмани Київської губернії, а головне, то хто ж відповідальний за виконання статті закону про ведення метричних книг? Та в листі-відповіді восени 1890 р. ТМДП повідомило, що “духовенство і мечеті Київської губернії до відомства Таврійського магометанського духовного управління не належать”. Тобто малося на увазі, саме таких у їхньому підпорядкуванні немає.

В іншому листі, вже восени 1892 р., чиновники звертаються з подібним запитом і до Таврійського губернатора, а також із проханням вплинути на ТМДП. У відповіді, що надійшла від ТМДП за місяць, пропонувалося вибрати, до якої мечеті зарахувати “для виконання треб магометан, що мешкають у Київській губернії”. У пропозиціях для вибору були мечеті в “м. Мінську, м. Новоградку, Слуцькому повіті, Волинській губернії Острозького повіту та Брацлавському повіті Подільської губернії”. “Найзручнішими” мечетями чиновники вважали розміщені у Волинській чи Подільській губернії, про що й повідомили ТМДП.

Результатом цього довготривалого листування стало повідомлення на початку 1893 р. від ТМДП, що “журнальною постановою Духовного Правління, яке відбулося 21 цього січня, магометани, що проживають

у Київській губернії, зачислені для виконання треб до Ювковецької мечеті Острозького повіту Волинської губернії”. Про це рішення потрібно було оголосити всім мусульманам губернії.

Втім, незважаючи на це трохи дивне рішення, де поняття “зручність” використовувати не зовсім доречно, якщо враховувати маршрут та відстань, була додана й пропозиція. Крім того, після оголошення постанови ТМДП слід було виконати ще одне прохання від ТМДП й запропонувати послідовникам ісламу: “...чи не знайдуть вони можливим для великої їхньої зручності у виконанні обрядів та ведення муллою метричних книг побудувати де-небудь у Київській губернії мечеть, а потім <...> благонадійну особу, що зможе обійняти посаду мулли при мечеті”. А відтак київському та бердичівському поліцеймейстерам та повітовим виконавцям Київської губернії влітку того ж року був вручений відповідний циркуляр. І ось та пропозиція, озвучена вірянам, очевидно, дуже “припала до душі” спільноті татар міста Києва, яка вже робила для цього перші кроки.

Отже, саме ТМДП подало слушну пропозицію, що стала важливою метою для місцевих правовірних, які з часом (1897 р.) таки її досягли, обравши у своїй громаді муллу та відкривши свою мечеть (молитовний будинок) у Києві. Водночас нарешті набув позитивного вирішення і запит від губернських чиновників про ведення метричних книг.